אישים באגרות הראי"ה

הרב שמואל צבי מרגליות, רב פירנצה

רבה של פירנצה וראש בית המדרש לרבנים באיטליה · תרי"ח–תרפ"ב (1858–1922)

2 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

הרב שמואל צבי מרגליות נולד בשנת תרי"ח (1858) בברז'ני שבגליציה. למד בבוצ'אץ', הוסמך לרבנות בבית המדרש לרבנים בברסלאו, וקיבל תואר דוקטור בלייפציג ובברסלאו. כיהן כרב באלטונה ובוויילבורג, ובשנת תר"ן (1890) עבר לפירנצה, ושם כיהן כרב עד פטירתו.

בשנת תרנ"ט (1899) העביר לפירנצה את בית המדרש לרבנים של איטליה, ועשה אותה למרכז של חיים יהודיים. עסק גם בעניין יהודי אתיופיה ("הפלשים"). נפטר בשנת תרפ"ב (1922).

הרב קוק על הרב שמואל צבי מרגליות

בסיוון תרע"ב (1912) קיבל הרב קוק מהרב מרגליות המחאה של חמש מאות פרנק וחילק אותה לצדקה לפי בקשתו. באותה אגרת השיב הרב קוק על בקשתו למצוא מורה "לביה"ס שלבני הפלשים": הוא חושב שאפשר להשיג מורה בארץ ישראל, אבל ביקש לדעת קודם אילו ידיעות נדרשות ממנו ומה יהיו תנאי עבודתו (כרך ב', אגרת תלב).

בשבט תרע"ה (1915), מסנט גאלן (ראו בפרשת בשווייץ בימי מלחמת העולם (תרע"ה-תרע"ו)), הודה הרב קוק לרב מרגליות על הפרטים שמסר לו על הפלשים, ובירך "ובתוך קבוץ נדחי עם-ד' אסופי הצולעה והנדחה יאספו גם פזורים אלה". באותה אגרת פנה אליו לעזרה לאחינו בארץ ישראל, שהיו בימי המלחמה במצוקה נוראה, ובפרט לתלמידי החכמים ולמוסדות התורה (כרך ב', אגרת תשכ).

האגרות

כרך ב', אגרת תלב: חלוקת המחאה של 500 פרנק לצדקה, ובירור התנאים לשליחת מורה מארץ ישראל לבית הספר של הפלשים.

"וע"ד מורה לביה"ס שלבני הפלשים, חושב אני שאפשר להשיג מורה בא"י"

כרך ב', אגרת תשכ: תודה על הידיעות על הפלשים, ובקשת עזרה דחופה ליושבי ארץ ישראל ולמוסדות התורה בימי המלחמה.

"ותשואות חן חן לאדוני על פרטי-הדברים אשר הודיעני ע"ד הפלשים"

נוסח האגרות – עם ביאור

2 האגרות שבהן נזכר הרב שמואל צבי מרגליות, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' סיון תרע"ב - יפו **נמען:** הרב שמואל צבי מרגליות, אב בית דין פירנצה

הרב קוק חילק תרומה של 500 פרנק: מאה לבית החולים לעיוורים, מאה לעניים הגונים, ומאתיים לקופה של תלמידי ישיבתו (במקום 'רמב"ן', שבדרך כלל פירושו כלל עניי הארץ). לגבי מורה לבית הספר של הפלאשים (יהודי אתיופיה), הרב קוק מבקש פרטים: אילו ידיעות נדרשות, מה השכר ומה התנאים.

עיקרי הדברים

- חלוקת תרומה.
- מורה לפלאשים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' סיון תרע"ב[4].

לכבוד הרב הגדול בתורה וחכמה, נודע למשגב בישראל ובאדם, מו"ה[5] שמואל צבי מרגליות [הרב שמואל צבי מרגליות, רבה של פירנצה ומנהל בית המדרש לרבנים שם] שליט"א[6]. אב"ד[7] ור"מ דעי"ת[8] ק' פירינצי יצ"ו[9], שלו'[10] רב וברכה מקודש.

יקרת מכתב כתה"ר[11] קבלתי בצירוף הטשיק בן חמש מאות פרנק, ומסרתי לשלח לתעודת החלוקה ע"פ[12] מכתבו דמר שי'[13], מאה פרנק בעד ביה"ח[14] לעיורים מאה פרנק ומאה פרנק לחלק לעניים הגונים נצרכים, ומאתים פרנק לקופת חלקה אע"פ[15] שמסופקני אם כונת הנודר ע"ז[16], שנראה לי שהשם רמבעה"נ[17] הרגיל ["רבי מאיר בעל הנס", שם כללי לקופת עניי ארץ ישראל] הכונה היא תמיד על כללות הקופה של עניי א"י[18], שרגילים רבים לקרא לה בשם זה. מ"מ[19] כדי לקיים מאי דנפיק מפומי' דמר במכתבו צויתי לשלח לישיבה הנ"ל[20] מאה פרנק, ומאה פרנק לחלק לעניים הגונים נצרכים, ומאתים פרנק לקופת הישיבה של תלמידים מקשיבים לקולי, לתמכם בהם. אקוה שתישר חלוקתי זאת בעיני כתר"ה[21] שליט"א.

וע"ד[22] מורה לביה"ס[23] שלבני הפלשים, [בית ספר לילדי יהודי אתיופיה ("פלאשים"); הרב מרגליות היה מתומכי המאמץ לחזקם ביהדות] חושב אני שאפשר להשיג מורה באי"י[24] בצביון הנדרש, אבל לפני הצעת הדברים למעשה כמובן צריכים לדעת בפרטיות, מה הן הידיעות שהמורה צריך להיות בקי בהן. כי כת"ר[25] סתם הדברים, בלשונו הזהב, באמרו "מלומד קצת בחכמות חיצוניות", אבל כמות הקצת הזאת, ופרטי החכמות החיצוניות ההן, לא נתבארו, וכמובן לא ירצה שום איש לנסוע לכתחילה על משמרת עבודה בטרם שיוכל להחליט בדעתו, שבידו למלא את רצון דורשיו במילוי. נוסף לזה נדרש לדעת את תקציב השכירות ופרטי המצב שמורה כזה נתון בו, למשל חיי הסביבה שביה"ס[26] הנ"ל הוא בתוכה, וכיו"ב[27].

כאשר יכבדני כת"ר במכתבו הנכבד לברר לי שאלות הללו, הנני בכל חפצי להיות נטפל לעושי מצוה ולעמוד לימינו בכל דרישותיו בכלל, לטובתם הנצחית של אחינו הנדחים הללו, אשר הואיל צור ישראל

בחסדו להעיר את לבב השרידים, טהורי הנשמה שבדור, להתעסק בתקנתם ובהצלתם משחת הכליון.

אקוה לד', שמכתבינו אלה, הראשונים לפגישתנו הרוחנית, יפתחו לנו פתח לקרבת הדעות, והחפץ הטוב לעבוד בכרם בית ישראל בלב נכון ובחפץ כפים, הדורש את תפקידו, מוצא מסילותיו בנפשות הקרובות, אשר בגויות הרחוקות.

והנני בזה חותם בכל רחשי אהבה וכבוד וברכת הרגל, יום הבכורים, ויום מתן תורתנו, ההוא יומא דקא גרים, [על פי פסחים סח: "אי לאו האי יומא דקא גרים", יום מתן תורה] לשרידי סגולה קרן להרים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. אב"ד - אב בית דין
8. דעי"ת - דעיר תהילה
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. שלו' - שלום
11. כתה"ר - כבוד תורתו הרמה
12. ע"פ - על פי
13. שי' - שיחיה
14. ביה"ח - בית החולים
15. אע"פ - אף על פי
16. ע"ז - על זה
17. רמבעה"נ - רבי מאיר בעל הנס
18. א"י - ארץ ישראל
19. מ"מ - מכל מקום
20. הנ"ל - הנזכר לעיל
21. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
22. וע"ד - ועל דבר
23. לביה"ס - לבית הספר
24. באי"י - בארץ ישראל
25. כת"ר - כבוד תורתו
26. שביה"ס - שבית הספר
27. וכיו"ב - וכיוצא בזה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב פרופ' שמואל צבי מרגליות, פירנצה

תודה על הפרטים על הפלאשים. בקשה לעורר עזרה לבני הארץ, שמצבם חמור מכל, כי רבים חיו מצדקה וכעת נסתמו הצינורות. מצבם של הת"ח ושל מוסדות היראים קשה במיוחד. בהערה: האם לא כדאי להכין אנשים לוועידת השלום, שיעלו את שאלת הארץ? אי־ניצול שעת הכושר הוא 'עוון פלילי', כמו התרשלות בהצלת נפשות.

עיקרי הדברים

- הפלאשים.
- עזרה לארץ.
- הכנה לוועידת השלום.
- חובת ניצול שעת הכושר.

נוסח האגרת עם ביאור

(להרב ר' שמואל צבי פרופ' מרגליות [הרב שמואל צבי מרגליות, רבה של פירנצה וראש בית המדרש לרבנים שבה] *ז"ל, פירנצי)*

בעוהי"ת[1], סט-גאללן, כ"ח שבט העת"ר[2] [סנט גאלן שבשווייץ, כ"ח בשבט תרע"ה (1915)]

היום הגיעני מכתבו הגלוי, ותשואות חן חן לאדוני על פרטי-הדברים אשר הודיעני ע"ד[3] הפלשים. [יהודי אתיופיה] יואל ד' ובתוך קבוץ נדחי עם-ד' אסופי הצולעה והנדחה [על פי מיכה ד, ו: "אספה הצלעה והנדחה אקבצה"] יאספו גם פזורים אלה ונבנו בתוך עם-ד', לשם ד' ותוה"ק[4], וינון שם כת"ר[5] בין מצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד. [על פי דניאל יב, ג]

והנה, אדוני הרב החביב, חשבתי זה ימים לכתוב לכת"ר[6] ע"ד צעקת אחינו בני ארץ-ישראל העולה השמימה, וזה מקרוב קבלתי מכתבים מרעישי-לבב ממצבם שם, והדברים הם דברי-אמת, כפי מה שאנו יכולים גם בעצמנו לצייר ולדון מהמצב התמידי של רבים מאחינו היושבים בקודש, הזקוקים לרחמי-נדיבים גם בשנים כסדרן, וכעת כאשר כל-כך רבתה המהומה בעולם, ואבות אל בנים מרפיון-ידים לא יפנו, [על פי ירמיהו מז, ג] הלא נסתמו הצנורות המשפיעים, ואותם המעטים שבאמריקה, ועוד, ממש כטפה נחשבת פעולתם לגבי ים המחסור הגדול, וקול דמי אחינו צועקים אלינו, [על פי בראשית ד, י] ממש יש לדאוג להחזקת-חייהם, שלא יגועו חלילה לאלפיהם ברעב בימים האיומים הללו וכמה שקשה מאד הגורל הכללי, עוד כפול ומכופל הוא צערם של תלמידי-חכמים עובדי-ד' הצדיקים הצנועים היושבים על אדמת-הקודש, אשר ידעתי ערכם הנעלה וצער חייהם הנורא תמיד ולבי הומה, הוי מי ינוד להם, מי ירחמם, והמוסדות, ביחוד אותם שהם בידי היראים, הם חלושים וכושלים במצב החמרי, מי יתמוך בהם בתלמידיהם ומוריהם, ד' ירחם! על-כן הנני פונה בזה לכבוד הדרת מר שיחי'[7]: יקום נא כעל נדיבות בכח השפעתו הגדולה, יעיר ויעורר לצאת לעזרת אחינו יושבי ארץ-הצבי, [ארץ

ישראל; על פי דניאל יא, טז] שמצבם איום ונורא עוד יותר ויותר מכל המון אחינו האומללים שבשאר ארצות, שסוף-כל-סוף חיים הם בין אנשים שמעמדם הגשמי היה תמיד מבוסס מעצמו, אבל מעמד אחינו היושבים בקודש, שחלק גדול כל-כך נזקק ללחם יום-יום לנדיבת לב נדיבים, אשר כעת אין מה לחשוב על זה, כי כל אחד פונה להציל חייו ונפשו, ונוסף לזה צרת המשבר שמצד המלחמה, שמדלדל את כח היחידים העומדים על רגלי עצמם, האמידים לפי-הערך, - אין לשער כמה נורא הוא.

אנא יתעורר נא אדוני ויעורר את שומעי-דברו, לעשות ולפעול עד כמה שהיד מגעת ולא להרפות ידים בעת צרה נוראה כזאת מאחינו בשרנו יושבי אדמת-הקודש. בטוח אני בעה"י[8], שישים כת"ר את דברי אל לבו הטהור, ובקנאת-צדקות ועז יקום לעזרת ד' בגבורים. [על פי שופטים ה, כג] ואף שאני משער שכבר פעל ועשה בכלל לטובת אחינו הנאנחים מתגרת יד הזמן הקשה ולטובת אה"ק[9] בפרט, אבל מה נעשה שעד שירחם ד' על הארץ הננו מחוייבים ועומדים לעורר ולחזור ולעורר, כי כל יום דורש לחם-חקו [על פי משלי ל, ח: "הטריפני לחם חקי"] עד יראה ד' בעני עמו ועולמו והשקט ישוב בארץ, וכל איש יבא על דגלו ועבודתו התדירית.

והנני בזה חותם בברכה ואה"ר[10] כנפשו הרוממה ונפש ידידו דוש"ת[11] המצפה לחסדי השי"ת[12] ורחמיו לשוב לשלו'[13] אל הקודש ולראות בתשועת ד' על עמו ועל נחלתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[14]: נתעוררתי לקחת דברים עם כבוד הדרתו: מה יחשוב ע"ד איזו פעולה ביחש לעתיד של עם ד' ביחושו לארץ-ישראל, אשר הדברים נשמעים גם בין טובי עמים. אולי עת לדבר הגיעה, שנהיה מוכנים בע"ה[15] ביום הרת-עולם [ביום שייקבע בו גורל העולם; הלשון מתפילת ראש השנה ("היום הרת עולם")] ורוזני-ארץ ישבו לאספה ע"ד ארחות-השלום [ועידת השלום שתתכנס בסוף המלחמה. הרב קוק מציע להכין כבר עתה אנשים שיעלו בה את שאלת ארץ ישראל] באירופא ואזיא, וביניהם יפקד גורל אה"ק. היתכן להיות שלא נכין מצדנו אנשים יודעי עת ומשפט-עמים, שיעלו על השלחן הגבוה אז את שאלתנו הגדולה ויחוסנו לאה"ק[16]? חושב אני, כי כל מצעדי עלילות גבר, הכלליים והפרטיים, כל אלה מפעלות נורא-עלילה [על פי תהלים סו, ה: "לכו וראו מפעלות אלהים, נורא עלילה על בני אדם"] הם באמת, והדעה הישרה נותנת שאין אנו רשאים לעזוב כל מאורע גדול מבלי להשתמש בו לטובת עם-ד' המפוזר והעלוב, עד מקום שהיד מגעת. את החדלון מלהשתמש בשעת-הכושר ושפלות-הידים הנני חושב לעון פלילי, ככל בטול מצוה חמורה וככל התרשלות של הצלת-נפשות, שהדין נוהג גם ביחידים וכפול ומכופל הוא בדין צבור ורבים. יודיעני נא אדוני בטובו את דעתו הנכבדה, אם יש את לבבו ואת יכלת-השפעתו לעשות בנדון זה איזה דבר רשום. וצור ישראל יקום בעזרת ישראל, ומהרה יאיר לנו מתוך המחשכים באור ישעו ויתן מציון ישועה לישראל תפארתו.

---

1. בעוהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. ע"ד - על דבר
4. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
5. כת"ר - כבוד תורתו

6. לכת"ר - לכבוד תורתו
7. שיחי' - שיחיו
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. אה"ק - ארץ הקודש
10. ואה"ר - ואהבה רבה
11. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
12. השי"ת - השם יתברך
13. לשלו' - לשלום
14. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
15. בע"ה - בעזרת השם
16. לאה"ק - לארץ הקודש